

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР
АКАДЕМИЯСИ МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ АХБОРОТНОМАСИ

Ахборотнома ОАК Раёсатининг 2016-йил 29-декабрдаги 223/4-сон қарори билан биология, қишлоқ хўжалиги, тарих, иқтисодиёт, филология ва архитектура фанлари бўйича докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган

**2021-МАХСУС СОН-3
Вестник Хорезмской академии Маъмуна
Издается с 2006 года**

Хива-2021

МУНДАРИЖА ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Abdulkhamidova Kh.A. Isajon Sultonning "Ozod" romanida aks xronotopi	6
Abdullayeva G.V. Mavzular ko'lamida izdoshlik va o'ziga xoslik	8
Abruyeva M. Boborahim Mashrab ijodida talmeh san'atining o'rni	11
Ahmadjonova O. "Chinor" romanining til xususiyatlari	14
Ashurova F.L. The linguacultural aspect of aphorisms in multi-system languages	16
Axmadaliyeva G.M. Badiiy adabiyotda oy va quyosh timsollarining qo'llanilishi	18
Axungjanova M., Abdullayeva N., Umarova X. She'riyatda milliy-madaniy konnotatsiya talqini	20
Erkaboeva Kh.K. Some issues in terms of learners' divergence	22
Fattoyeva Z.R. Geodeziyaga oid qisqartma so'zlarning ingliz va o'zbek tillarida ifodalanishi	24
Fozilov O.Yu. Scientific approaches to studying periphrase in English public texts	27
G'aniyev N.O'. Qiziltepa tuman toponimlari o'rganilishining lisoniy va lingvokulturologik xususiyatlari	30
Galiakberova A.R. Questions about ways of terminoformation of the powerengineering sphere	32
Ibragimova D.A. O'zbek kosmonimlarining genetik qatlamlari	34
Ikramova A.A. English literature and the role of drama in theater	40
Isamiddinova L.I. Communicative approach in teaching a foreign language	46
Jumaniyazov A., Xodjayeva G.B. Tilimizda norma va kodifikatsiya masalalari borasida muhtasar mulohazalar	48
Jumaniyazova D.A. O'zbek tilidagi sanskritcha o'zlashmalarining morfologik o'zgarishlari xususida	52
Камилова Д.К. Инглиз ва ўзбек тилларда "Бизнес ва тadbirkorлик" терминларининг структурал тахлили	55
Komilova N.A. Fundamentals of gender theory in modern linguistics	58
Oripova G.M., Tolibova M.T. Shoyim bo'tayev hikoyalarida mavzu va g'oya	61
Qayumov A.A., Abdurahimova M.Sh. Psixologik tasvir va psixofiziologik holat masalasining o'rganilishi	64
Rajabov A.O'. J.K. Roulingning "Garri Potter va falsafa toshi" asaridagi bosh qahramon obrazining tahlili	66
Rasulova A.M., Qurbonova M.A. Abdulla Avloniy asarlarida okkazonalizmlarning o'rni	69
Ruzmetova O.A. So'z derivatsiyasi, so'z yasalishi	71
Sharafutdinova N.X. Mifoteonim va tarixiy so'zlar	74
Sharopova Sh.Q. O'zbek badiiy matnlari va she'riyatda sinonimlarning uslubiy xususiyatlari	76
Shokirova D.A., Sherali I.Sh. Analysis of the semantic features of words with the concept of "property"	79
Sinjavova R.R. Phraseological unit as a phenomenon of conceptual blending	83
Sultonova M.N. Energetikaga oid so'zlar derivatsiyasi	86
Tadjiboyeva Sh.R. Nemis va o'zbek tilarida erkalashni ifoda etuvchi lleksik birliklarning etimologiyasi	89
Tashpulatova V.I. Pragmatic feature of translation in literary texts	93
Xakimbayeva O.K. The role of gender in proverbs	95
Xayrullayeva K.R. Pirimqul Qodirovning "Yulduzli tunlar" romanida Bobur obrazi tavsifi	97
Xayrullayeva N.N. Ingliz va o'zbek tillari matnida metaforalar talqini	100
Xo'jayev S. Uchlik asosidagi mifologik tushunchalar	103
Ziyodullayev A.R. Ingliz tilida eponimlarning morfologik va grammatik xususiyatlari	106
Abbozov O.Q. Oronimlarning umumiy xususiyatlari	112
Алтмишева Ё.М. Религиозные воззрения Бабура. размышления по вопросу о его принадлежности к шиизму	115
Бузрукова К.Д. Лингводидактическая платформа учебного русско-узбекского толкового словаря синонимов	118
Газиева М., Бурханова М. Она тили дарсларида инновацион методика хақида	123
Газиева М.М. Нутқ темпининг функционал белгилари хусусида	126
Гафурова С. Ўзбек тили тарихида туркий тилдаги манбаларнинг хусусиятлари ва тавсифи	128
Джалилова Г.Х. Типология и эволюция журналистских жанров	131
Жўраев Х., Сайидолимов Ж.Б. Ўтиқод ва дунёқараш мутаносиблиги	134
Жўраева Г. Болалар шеърларида ҳажвиянинг ўрни ва аҳамияти	137
Казакова Л.М. Немис ва ўзбек лексикографияси тарихи	141
Касимова Р.Р. А.Қодирийнинг "Меҳробдан қаён" асари инглиз тили таржимасида бадий психологизм	144
Қаландарова Д. Карл Райхл – ўзбек фольклорининг таржимони	150
Қаюмов А.А. Жамият нуқсонлари	154
Қодирова З. Реклама дискурсининг антропоцентриқ хусусиятлари	157
Махмудов Р. Оғаҳий тарихий асарларида уядош ўзлашмалар лингвопоэтикаси	163
Муминов М.Т., Обидова Г.М. Функции имен собственных в исторических художественных произведениях	167

izlab topish uchun yo'lga soldi. G'orda urush xudosi Aresga mansub bahaybat ilon yashardi. Uning ko'zlari o'tday chaqnar, uch qator zaharli tishlari joylashgan jag'idan **uchta** tishi chiqib turardi, ilonning boshidagi oltin toj chayqalib turardi. Mif va qadimiy marosim folklorida ham biz so'z yuritayotgan mavzuga aloqador qiziqarli ma'lumotlarga duch kelamiz. Qadimgi turkiy diniy mifologik tasavvurlarga ko'ra Yaratguvchining o'rni yuksakda – ko'kda deb qaraladi. Ko'k so'zining birinchi ma'nosi ham Yaratguvchi demakdir: Ko'k tangri. Bu so'zning ikkinchi ma'nosi osmon, uchinchi ma'nosi rangni anglatadi.

Xulosa qilib aytganda miqlar ibtidoiy jamoa vakilining odam va olam, tabiat va jamiyat, shaxs va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarning dastlabki ko'rinishlari haqida qanday tasavvurga ega bo'lganligini anglatadi. Ibtidiy odam borliq va mavjudotlarni chamalay va hisoblay boshlagandan so'ng raqamlar ijtimoiy ruh kasb eta boshladi. Raqamlar orasida uchlik asosidagi olamning yaratilishi haqidagi mifik hodisalar orasiga inson o'zini ham qo'ya boshladi (Ko'k, Er, Inson). Bora-bora inson tabiat hodisalarini uchlik timsoli asosida idrok etishdan maishiy hodisalarini talqin qilishga yuzlandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Фалсафа. Қомусий луғат. 160 бет. Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти нашриёти. “Шарқ” нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси бош таҳририяти. Тошкент – 2004.
2. Abdurashidovich K. A. Motivation and National Character of Foolishness in Uzbek Literature //Anglisticum. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies. – 2018. –Т. 7. – №. 4. – С. 47-51.
3. Sabirdinov A. Askar Kasimov In The Uzbek Poetry Of The Xx Century The Role And Importance Of Creation //Конференции. – 2020.
4. Oripova, G. (2019). Uzbek poetry and the world literature in the years. of independence. Scientific Journal of Polonia University, 32(1), 116-120.

UO'K [811.512.133:811.111]'373.21/.23.001.36

INGLIZ TILIDA EPONIMLARNING MORFOLOGIK VA GRAMMATIK XUSUSIYATLARI

A.R. Ziyodullayev, tayanch doktorant (PhD), BuxDU, Buxoro

Annotatsiya. *Ingliz tili leksik qatlami ko'p miqdordagi atamalardan iborat bo'lib, bu atamalarning aksariyati qismini eponimlar tashkil etadi. Mazkur maqolada eponimlarning struktur xususiyatlari tahlilga tortilgan. Tarkibiy jihatdan tibbiyot, tabiiy va aniq fanlar sohasidagi eponim atamallari eng ko'p o'rganilgan bo'lsa, lissoniy nuqtai nazardan eponimlarning o'rganilmagan qirralari bir qator tadqiqotlar olib borish imkonini yaratadi. Shu nuqtai nazardan maqolada eponimlarning morfologik va grammatik xususiyatlari yoritilgan. Eponimlar qollanishiga ko'ra umumiste'molda mavjud bo'lgan eponimlar va terminologik leksik birlik eponimlarga, struktur formallari bo'yicha sodda, yasama va qisqartma eponimlarga bo'linadi.*

Kalit so'zlar: *terminologik leksik birlik, yasama eponim, qisqartma eponim birlik, komponent, abreviatura, akronim, initsializm.*

Аннотация. *Лексический слой английского языка состоит из большого количества терминов, большинство из которых являются эпонимами. В статье анализируются структурные особенности эпонимов. С точки зрения содержания эпонимные термины являются наиболее изученными в области медицины, естественных и точных наук, в то время как с лингвистической точки зрения неизученные аспекты эпонимов позволяют провести ряд исследований. В связи с этим в статье описаны морфологические и грамматические особенности эпонимов. В соответствии с использованием, эпонимы состоят из широко используемых эпонимов и эпонимов, которые представляют собой лексическую единицу терминологии и по структурным формам они делятся на простые, производные и аббревиатурные эпонимы.*

Ключевые слова: *терминологическая лексическая единица, производный эпоним, сокращенная эпонимическая единица, компонент, аббревиатура, акроним, инициализм.*

Abstract. *The lexical layer of the English language comprises of a large number of terms, most of which are eponyms. This article analyzes the structural features of eponyms. In terms of content, eponymous terms are the most studied in the field of medicine, natural and exact sciences, while in linguistic terms, the unexplored aspects of eponyms allow for a number of studies. In this regard, the*

article describes the morphological and grammatical features of eponyms. Eponyms are divided into commonly used eponyms and terminological lexical units according to the use and according to structural forms they are divided into simple eponyms, compound eponyms and abbreviated eponyms.

Key words: *terminological lexical unit, compound eponym, abbreviated eponymous unit, component, abbreviation, acronym, initialism*

Kirish. Fan va texnika taraqqiyoti bilan har bir sohaning maxsus leksikasi ya'ni terminologik qavati ham kengayib bormoqda. Bunday sathning samarali qismini eponimlar tashkil qiladi. Terminologik iboralar hisoblangan eponimlarda ism birinchi komponent vazifasini bajaradi. Ingliz tilida bu birliklarni shakllanishida antroponimlar, toponimlarning ulushi katta. O'z kashfiyoti yoki ilgari surgan nazariy qarashlari, qonuniyatlari bilan ilm va fanga beqiyos hissa qo'shgan mashur olimlarning nomlari eponim birliklarda keng qo'llaniladi. Eponim tushunchasi mazmuni ya'ni eponimizatsiya o'ziga xos xususiyatga ega. Shakllanishi bo'yicha eponimlar mifonim, antroponim va toponim asosli hisoblanadi.

Mifonimlardan hosil bo'lgan eponimlar mifologik qahramonlar, belgilar nomidan kelib chiqqan. Mifonimlarning aksariyati lotin yoki qadimgi yunon o'zaklarga ega. Masalan: hozirgi kunda ta'limda va boshqa sohalarida ko'p qo'llaniladigan inglizcha **mentor** so'zi mavjud. Ushbu termin ham eponim so'z bo'lib yunon mifologiyasidan kelib chiqqan. Mentor – ishonchli do'st, maslahatchi yoki o'qituvchi, ko'p hollarda tajribali kishi hisoblanadi. Toponimlar – geografik joy nomlari asosida yaratilgan. Masalan, kulinariya sohasida ishlatiladigan mayonez so'zini aynan toponim asosli eponim ekanligi deyarli barchamizga noma'lum. Mayonnaise — O'rta yer dengizida joylashgan Balearik orollaridagi Mahón, degan joy nomiga borib taqaladi. Antroponim asosli eponimlar esa familiyasi, ismi, sharifi, taxallusi, shuningdek, haqiqiy va adabiy personajlarning taxalluslaridan kelib chiqqan eponim birliklar hisoblanadi. Masalan: Saxophone musiqa asbobini bilsak-da, bu nomning kelib chiqish tarixi ko'pchilik uchun noma'lum. XIX asrda Belgiyalik musiqachi Antoine Joseph Sax tomonidan yaratilgan bo'lib uning nomiga qo'yilgan.

Material va metodlar. Tilga olingan uchta onimlar asosli eponim birliklar ijtimoiy hayotning deyarli barcha jabhalarida ko'zga tashlanadi. Hattoki xalq tilida ham oddiy so'z tarzida qo'llaniladigan eponim birliklar anchagina (masalan: aspirin, kseroks, sendvich, nikotin, kardigan, reglan, boykot).

Eponimlarni qo'llanilish sohasiga ko'ra quyidagi ikki yo'nalishga ajratish mumkin:

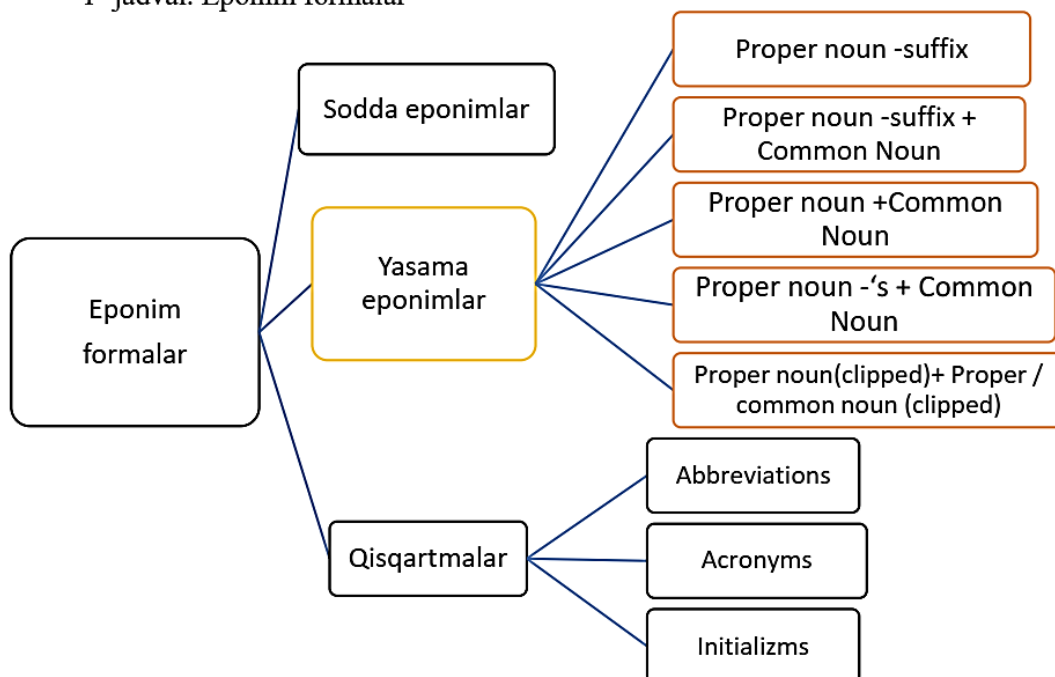
1. Umumiste'molda mavjud bo'lgan eponim leksik birliklar.
2. Atama yoki terminologik leksik birlik hisoblangan eponimlar.

Umumiste'molda mavjud bo'lgan so'zlar qatoriga atlas, vatt, nikotin, aspirin kabi kundalik hayotimizda ishlatiladigan va o'ziga xos narsalar, tushunchalar yoki hodisalarni bildiruvchi eponimlar kiradi va bunday tushunchalar turli ilmiy sohalariga tegishli atamalarni ifodalaydi. Vujudga kelgan eponim atamalar ularni yaratgan yoki nomiga qo'yilgan olimlarning ismlarini abadiy saqlab, xotirlash vazifasini bajaradi.

Terminologik leksik birlik hisoblangan eponimlar o'zi yaratilgan sohaga tegishli bo'lgan va aynan shu sferada qo'llaniladigan leksik birliklar bo'lib bunday eponimlarning aksariyati aniq va tabiiy fanlar sohalariga xosdir. Masalan, fizika va kimyo sohasidagi Avogadro doimiysi (Avogadro number), fizikaning termodinamika bo'limidagi Maksvel tengligi (Maxwell's equations) va h.k.

Eponimlar grammatik, struktur jihatdan xilma - xil ko'rinishda shakllangan. Fan sohalarida MakArtur, Ikonnikova, Novinskayalar eponimlarning struktur formalari bo'yicha o'z takliflarini kiritishgan. MakArtur eponimlarning quyidagi turlarini taklif qiladi: sodda eponimlar, birikmalar va atributiv konstruksiyalar, suffiks asosli hosilalar, egalik qo'shimchalilar, kesmalar va aralashmalar yoki gibril so'zlar [7]. Eponimlarning keltirilgan ushbu turlari fanning u yoki bu sohasi tadqiqi natijasidir. Eponimlarning hosil bo'lish strukturasi bo'yicha tilshunoslik nuqtai nazardan yondashib, izlanishlarimizning asosiy obyektlari sifatida eponim lug'atlar va internet materiallarini tanlab tahlil qilishni maqsad qildik. Tilga olingan materiallar tahliliga ko'ra eponimlarning hosil bo'lish xususiyatiga ko'ra ularni uch formaga sodda, yasama va qisqartma shakldagi eponimlarga ajratib, yasama va qisqartmalarning har birini guruhlariga bo'lib chiqdik (1-jadval).

1- jadval. Eponim formalar

Olingan natijalar va muhokamasi. Mazkur formalarning har birini chuqurroq tahlil qilishga urunib ko'ramiz.

Sodda eponimlar – turdosh ot ko'rinishiga o'tgan atoqli otlar toifasini o'z ichiga olgan leksik birliklar. Bu turdagi eponimlar hech qanday o'zgarishsiz berilgan sof atoqli otning shaklini o'zgartirmagan holda atama sifatida qabul qilinganini ko'rishimiz mumkin. Masalan: atlas, watt, panic, boycott.

Atlas – Greek mythological character. It is now widely used as the common term for a collection of maps.

Watt – common name for a unit of electric power named after its developer James Watt, an 18th-century Scottish inventor.

Sodda eponimlarga xos bo'lgan yana bir xususiyat shundan iboratki, bu turdagi terminlar odatda bir komponentli bo'lib, bir yoki undan ortiq so'z turkumi tarzida ya'ni konversiya holatida ham uchraydi, bunda *so'zlar bir so'z turkumidan ikkinchisiga - ko'proq ot fe'lga, fe'l esa otga o'tadi* [4].

Panic – 1. (U) sudden strong feeling of fear or nervousness that makes you unable to think clearly or behave sensibly; 2. (C) a situation in which people are suddenly made very anxious, and make quick decisions without thinking carefully.

Bunday sodda eponimlar fe'llik xususiyatiga ham ega bo'lishi mumkin: to panic (panicked, panicking) – to suddenly become so frightened that you cannot think clearly or behave sensibly, or to make someone to do this [3].

Boycott – 1. (noun) a punitive ban on relations with other bodies, cooperation with a policy, or the handling of goods; 2. boycott verb [with obj.] withdraw from commercial or social relations with (a country, organization, or person) as a punishment or protest; refuse to buy or handle (goods) as a punishment or protest;

refuse to cooperate with or participate in (a policy or event) [1].

Sodda eponimlar to'liq so'z korinishida va qisqartirilgan harf tarzida ham berilishi mumkin. Bunday so'zlar xalqaro o'lchov birliklarni bildirib kelib ham to'liq so'z korinishida kichik harflar bilan ham qisqartirilgan shaklda bosh harf bilan yoziladi, chunki ular 1960 yilda Parijda qabul qilinga fizikaga oid o'lchov birliklarning xalqaro SI o'lchov tizimiga kiritilgan atamalar hisoblanadi:

farad (F), elektr zaryadi sig'imi birligi – Michael Faraday

gray (Gy), radiatsiya singish dozasi – Louis Harold Gray

henry (H), elektromagnit induksiyasi – Joseph Henry

hertz (Hz), tezlik – Heinrich Rudolf Hertz

joule (J), energiya, issiqlik – James Prescott Joule

newton (N), kuch birligi – Isaac Newton [2].

Turli ijtimoiy sohalarida va hattoki kundalik turmushda ishlatiladigan shunday sodda eponimlar ham mavjudki, bu so'zlar kundalik iste'molda doimiy qo'llanilgani sababli hattoki aynan antroponim yoki toponim asosida hosil bo'lgan eponim so'z ekanligi ko'pchilikka noma'lum. Masalan, peach, quince, mayonnaise, coffee, sandwich, robot, candy, dollar, diesel.

Yasama eponimlar. Eponimlar konstitutsiyasini o'rganish davomida yasama eponimlar umumiy ismga o'tish natijasida so'z tarkibida o'zgarishlarga uchragan terminlar ekanligiga guvoh bo'ldik. Eponimlarning bu turi quyidagi strukturalar asosida shakllangan:

- Proper noun -suffix
- Proper noun -suffix + Common Noun
- Proper noun +Common Noun
- Proper noun -'s + Common Noun
- Proper noun(clipped)+ Proper / common noun (clipped).

Proper noun+suffix asosida hosil qilingan shakllari quyidagilar:

1. Proper noun-ite

Tabiiy fanlar yo'nalishida kimyoda qo'llaniladigan eponimlar.

Heinrichite: $Ba(UO_2)_2(AsO_4)_2 \cdot 10-12H_2O$ – mineralogist [Eberhardt William Heinrich](#) (1918–1991), **Rossite** $CaO \cdot V_2O_5 \cdot 4 H_2O$, **Rowlandite** $Fe (Y, Ce, La)_2(YF)_2Si_4O_{14}$ [8].

Eponimlarning bu turi kimyo va geologiya sohasida uchraydigan minerallar tarkibiga kiradi. Izlanishlarimiz davomida 150 dan ortiq -ite qo'shimchali eponimlar mavjudligini aniqladik.

2. Proper noun -ism, -ya

Bunday eponimlar o'zagi ism yoki taxallusdan hosil qilingan bo'lib mafkuraviy tizimlar, harakatlar, ta'limotlarni bildirib keluvchi atama birliklar hisoblanadi: Kubraviya, Hanafiya, Naqshbandiya, Platonism, Buddhism.

3. Proper noun-ium

Eponim birliklar ilm-fanning deyarli barcha sohalarida keng tarqalgan bo'lib, yana bir yo'nalishi kimyo sohasining asosini tashkil etadigan davriy sistemadagi kimyoviy elementlarning nomlaridir. Davriy sistemadagi 118 ta elementning 19 tasi antroponim, 41 ta element nomi toponimlar va 12 tasi mifonimlar orqali hosil qilingan.

Curium

Einsteinium

Fermium [6]

Iridium: Grek xudosi Iris nomiga

Tellurium: Rimning er xudosi Tellus Mater nomiga,

Niobium: grek mifologiyasida Niobe nomiga [5]

Francium Fr

Gallium Ga

Lutetium Lu Lutetia, Parijning lotincha nomlanishi

Germanium Ge Germaniya [5]

4. Proper noun+iya (ya); eya. Ushbu qo'shimchali eponimlar nabotot olamida turli xildagi o'simlik, daraxt va gullar nomlari orasida uchraydi. Masalan: Magnolia – gul turi bo'lib, fransuz botanigi Pyer Magnol nomiga qo'yilgan.

Gardenia – tropic o'simlik turi bo'lib, amerikalik naturalist va vrach Aleksandr Garden nomiga qo'yilgan.

Ilm fan va tilshunoslikda leksik birliklarning salmog'i eponimlar orqali boyib bormoqda. Eponimlarning yana bir ko'rinishi borki, bu tuzilma **Proper noun-suffix + common noun** tarzida ya'ni eponim sifat+turdosh ot asosida hosil qilingan. Odatda bunday eponim birliklar ikki komponentli bo'lib, ijtimoiy sohalarining deyarli barchasida uchraydi. Birikmaning birinchi

komponenti sifat hosil qiluvchi suffikslar birikkan atoqli otlar bo'lib, asosan -ian, -ean, -ic, -esque suffikslari bilan yuzaga kelgan.

Caesarian section
 Cartesian coordinate
 Dickensian character
 Draconian law
 Faustian deal
 Gregorian calendar
 Homeric writings
 Linnaean classification
 Galilean moons
 Lincolnesque ring
 Pinteresque style [6]

Bu turdagi eponim birikmalarning birinchi komponenti antroponim xususiyatli bo'lib, odatda so'z bosh harf bilan beriladi.

XVIII- XX asrlar insoniyat taraqqiyotida fan va texnika rivoji beqiyos bo'ldi. Aynan shu davrlar mobaynida turli sohalarida yangi kashfiyotlar dunyo yuzini ko'rdi.

Har bir yangilik, u xoh kichik, xoh katta bo'lsin aniq nomlangan bo'lishi kerak. Kashfiyotlarning nomlariga e'tibor qaratsak, aksariyati qismi eponim terminlar ekanligi ma'lum bo'ladi. Bu nomlar yasama eponimlarning yana bir murakkab shakldagi **Proper noun+common noun** ko'rinishida fanda ma'lum. Bunda eponim birikmalarning birinchi komponenti atoqli otdan hosil bo'lib, bosh harf bilan boshlanadi va ikkinchi qismi esa turdosh ot sifatida izohlovchi tarzida berilgan.

Avogadro number
 Morse code
 Richter scale
 Winchester rifle

Misollardan ko'rinish turibdiki, atoqli ot + turdosh ot tuzilmasi asosida kelgan eponimlarda birinchi tarkibi atoqli ot bo'lgani uchun (garchi grammatik jihatdan ikkinchi otning aniqlovchisi bo'lsa ham) bosh harf bilan boshlanadi. Ikkinchi komponent esa turdosh ot bo'lgani sababli (toki ikkinchi komponent atoqli ot yoki unvonning asosiy tarkibi bo'lmasa, yoki eponim birikma unvon, mukofot nomini (*Davis Cup, Pulitzer Prize*) bildirmasa) kichik harf bilan beriladi. Bundan tashqari **Pn+cn** tuzilmasida atoqli va turdosh otlar soni 2 va undan ortiq bo'lgan eponim birikmalar ham mavjud. Bunday birliklar aniq va tabiiy fanlar sohalarida ko'p uchraydi, masalan: *Monge – Ampère equation* [10] (**Pn-Pn+cn**), *Richter magnitude scale* (**Pn+cn+cn**).

Proper noun-'s+common noun. Ushbu tuzilma tarkibidagi qaratqich kelishigi qo'shimchasi bilan berilgan atoqli ot asosan law, rule, principle, disease, theorem kabi turdosh otlar bilan bog'langan.

Parkinson's disease
 Ampere's law
 Gresham's law
 Maxwell's law
 Mendel's law

Tibbiy eponimlar soha va ilmiy adabiyotlarda kasalliklar, sindromlar, belgilar, testlar, usullar va jarayonlarni tavsiflash uchun tavsiflovchi yoki sifatlovchi ma'noda qo'llanilishi bilan 's orqali berilgan atamalarning o'ziga xos xususiyatlari namoyon bo'ladi. Masalan, eponimlar tarixan kasallikning tavsiflovchisi yoki uni aniqlagan olim nomini (Parkinson disease) yoki belgisini (Darier's sign), kasallikka uchragan shaxs ismini (Lou Gehrig's disease[11]) ko'rsatadi va aynan tasvirlovchi yoki kashfiyotchi nomi bilan atalgan eponimlar qaratqich kelishigi qo'shimchasini ('s) olgan. Biroq izlanishlar shuni ko'rsatadiki, ilmiy sferada atoqli ot komponentiga tegishli egalik qo'shimchasi masalasi uzoq vaqtdan beri muhokama qilinib kelinmoqda. Tibbiyotda bugungi kunda eponimning 's qo'shimchasi bo'lmagan shakli ko'proq qo'llanilmoqda. Masalan:

Alzheimer disease (AD) is the most common cause of a decline in cognitive ability. It is a neurodegenerative disorder that usually affects people over the age of 65 with the involvement of language, memory, comprehension, attention, judgment and reasoning. This activity reviews the evaluation and management of Alzheimer disease and explains the role of the interprofessional team in improving care for patients with this condition [12].

Izlanishlarimiz natijasida atoqli otlardan hosil bo'lgan eponimlar tuzilishi jihatdan sifat vazifasida qo'llanilishi hamda ularda egalik ma'nosi mavjudligi sababli (xuddi o'zbek tilida *Navoiy she'riyati*, *Temuriylar sulolasi* kabi belgisi yashirin kelgan moslashuv asosidagi birikmalar kabi) 's bilan berish shart emas, degan xulosaga keldik.

Har bir til leksik qatlamning boyib borishi turli usullarda amalga oshgan. Ulardan biri bu ikki so'zning muayyan tarkibi birikishidan hosil bo'ladi. Masalan, *brunch* so'zi *breakfast* va *lunch* so'zlaridan kelib chiqqan. Aynan shu usulda yaratilgan eponim atamalar ham mavjud bo'lib, ular **Proper noun(clipped)+ Proper / or common noun noun(clipped)** ko'rinishida berilgan. Bunday eponimlar atoqli ot va turdosh ot kesilgan qismlaridan ya'ni, atoqli otning birinchi va turdosh(yoki ikkinchi atoqli ot) otning ikkinchi qismi birikuvidan hosil bo'lgan.

Oxbridge from Oxford and Cambridge

Linux from Linus and Unix

Reaganomics from Ronald Reagan and economics

Merkozy, from (Angela) Merkel and (Nicolas) Sarkozy

Bunday birliklar, asosan, iqtisodiy, siyosiy sohalarida ko'p uchraydi. Quyidagi eponimga e'tibor qaratamiz: **Reaganomics** – XX asrning 80-yillarida AQSh prezidenti Ronald Reygan tomonidan ilgari surilgan iqtisodiy siyosatga, ya'ni erkin bozor iqtisodiyotiga ishora qiladi.

Qisqartma eponimlar. Qisqartirilgan ko'rinishdagi eponimlarni Makartur so'ngra Ikonnikov va Novinskayalar abreviatur eponimlar deb nomlashgan. Izlanishlarimiz natijasida bu turdagi eponim birliklarning nafaqat abreviatur, balki akronim va initsializm turlari mavjudligini ko'rsatdi. Bu turdagi eponimlar sanoqli bo'lib, ayniqsa, turli xildagi kompaniya va korporatsiyalar nomlari orasida uchraydi.

Max Factor – Maxymilian Faktorowich

MTM Enterprises – Mary Tyler Moore

MB – Milton Bradley

JBL – James Bullough Lansing

Demak, qisqartma shakldagi eponimlar abreviatur, akronim va initsializmlarga bo'linadi.

Xulosa. Shunday qilib, fan va texnikada va umumiste'molda mavjud eponimlarning qo'llanilishiga oid misollarni ko'rib chiqib, quyidagi xulosalar qilindi:

1) eponimlar ilmiy-texnikaviy nutq matnlarida keng namoyon bo'ladi va ularning mavjudligi uning o'ziga xos belgilaridan biri hisoblanadi;

2) umumiste'molda bo'lgan eponim birliklarning aksariyati til leksikasining oddiy so'zlar qatoriga qo'shilgan va kichik harflar bilan yoziladi. Bunday so'zlar aynan antroponim, toponim yoki mifonimlardan kelib chiqqani ko'pchilikka ma'lum emas;

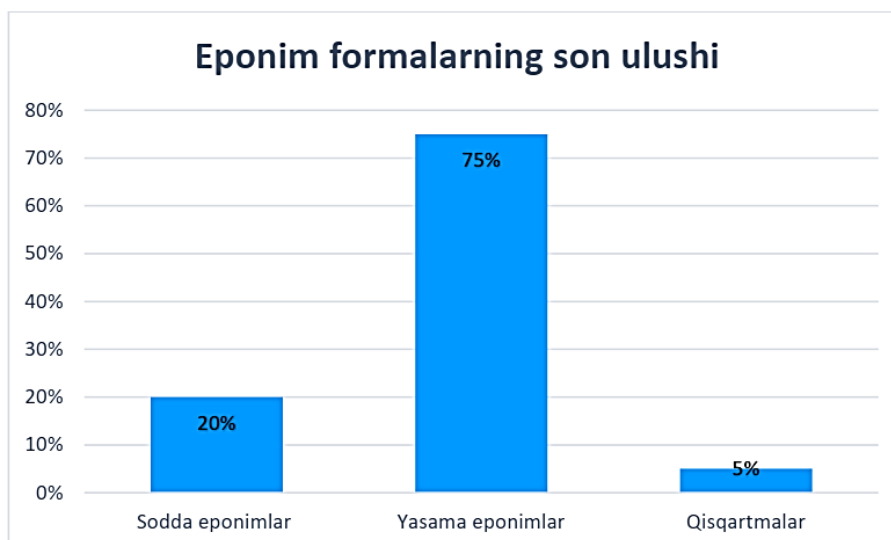
3) eponimlar konversiya holatida ham uchraydi;

4) eponimlar tuzilishiga ko'ra uch, tub, yasama va qisqarma shakldagi eponimlar va ushbu turkumdagi eponimlar to'qqiz guruhga bo'linadi;

5) turli o'lehov birliklarini ko'rsatuvchi eponimlar atoqli otni o'zgartirmagan holda sodda eponim birlikka aylangan va turdosh ot sifatida kichik harflar bilan beriladi. Bu turdagi eponimlar xalqaro SI tizimiga kiritilgan va har birining qisqartirilgan shakli ham mavjud.

6) eponimlarning til leksik qatlamining boyib borishida salmog'i katta. Tahlilga tortilgan eponim formalarning miqdor ulushi jihatdan, aksariyat, eponimlar yasama eponimlardan iboratligini ko'rsatdi. Qisqartmalar asosida hosil bo'lgan eponimlar soni juda oz (2-jadval).

2- jadval. Eponim formalarning miqdor ulushi

Ko'rinib turibdiki, tahlilga tortilgan umumiy eponim atamalarining aksariyatini birikma ko'rinishidagi eponimlar, beshdan bir qismi sodda eponimlardan tashkil topgan. Qisqartirish usuli bilan hosil bo'lgan birliklar soni juda oz.

Tahlil jarayonida eponimlarning tuzilishi jihatdan tashqari ularning tarkibiy komponentlar soni ham e'tiborimizni tortdi va eponim atamalar nafaqat tuzilishida, balki tarkibiga kirgan so'zlar sonida ham farqlanishi kuzatildi. Shu sababli barcha eponimlarni shartli ravishda quyidagi guruhlariga bo'lish mumkin:

- 1) bir komponentli eponim (Friday, frisbee, Froebelism, fuchsia, galvanize, gardenia)
- 2) ikki komponentli eponim (Gauss's method, Geiger counter, Mauser rifle, Maxim gun, Maxwell's equations)
- 3) 3+ elementdan iborat eponim (Prince Albert coat, Alice in Wonderland, Tom Pate Memorial Award, Douglas Aircraft Company)

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. ABBYY lingvo x 5 electronic dictionaries. Edition 15.0.826.26. 2011.
2. "IEC 80000-13:2008". International Organization for Standardization. Retrieved 21 July 2013.
3. Longman Advanced American Dictionary. E-book. Third edition// by Pearson, 2013.
4. M.T.Irisqulov. Tilshunoslikka kirish. Darslik. Yangi asr avlodi. Toshkent, 2011. 120-b.
5. Morton S. Freeman. A New Dictionary of Eponyms. Online dictionary. Oxford University Press
6. Morton S. Freeman. A New Dictionary of Eponyms. Oxford University Press. New York Oxford. 1997
7. T. McArthur. The Oxford Companion to the English Language //Oxford: Oxford University Press, 1992. — 1184 p.
8. Dr. John Andraos, <http://www.careerchem.com/NAMED/Minerals.pdf>
9. <https://en-academic.com/dic.nsf/enwiki/259166>
10. <https://mathworld.wolfram.com/Monge-AmpereDifferentialEquation.html>
11. https://www.medicinenet.com/lou_gehrig_disease/definition.htm
12. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK499922/>

UO'K 808.5

ORONIMLARNING UMUMIY XUSUSIYATLARI

O.Q.Abbozov, o'qituvchi, Farg'ona davlat universiteti, Farg'ona

Annotatsiya. *Oronimlar – toponimikaning turli xil shakllari nomlarini o'rganadigan bo'limi va onomastik fanlarning kam rivojlangan sohalaridan biridir. Oronimlarning o'rganish aspektlarini tahlil qilish tilshunoslik, tarix, etnografiya va geografiyaning ko'plab masalalarini hal etishda muhim vosita bo'lib, bir qator qimmatli ma'lumotlar va ilmiy dalillarni olish imkonini beradi.*

Kalit so'zlar: *oronim, oykonim, toponimika, onomastika, relyef*

Аннотация. *Оронимы - это раздел топонимики, изучающий названия различных форм, и один из наименее развитых разделов ономастической науки. Анализ аспектов изучения*